

Dávid Hajnal

Díszítés, mintatervezés

 NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:
Divat- és stílustervezés

A követelménymodul száma: 0991-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-049-50

MUNKKANYAG

HOGYAN TERVEZZÜNK MINTÁKAT? (A MINTATERVEZÉS, TEXTILTERVEZÉS MÓDSZEREI/METODIKÁJA)

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Tervezen geometrikus mintával egy lakástextil kollekciót (párna, függöny, terítő, szőnyeg). Az anyagminta kialakításánál, és ennek a textiliák felületén történő változatos megjelenítésénél alkalmazza kompozíciós, felületképzési és mintatervezési ismereteit.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

DÍSZÍTŐMŰVÉSZET, IPARMŰVÉSZET

Az ember már ősidőktől fogva díszítette öltözetét, használati tárgyait, otthonát. Tárgyi környezetünk esztétikus kialakításában a **díszítőművészet** – tágabb értelemben az alkalmazott művészet vagy iparművészet – játszik elsődleges szerepet. Fontos jellemzője, hogy a díszítés nem önmagáért való, hanem mindig alárendelődik a funkciónak és a formának, így a díszített tárgy egyszerre hasznos és szép is. A díszítőművészetnek számos ága van a felhasznált anyagok, az alkalmazott technikák és a gyakorlati célok szerint. Klasszikus műfajai a bútorművesség és faragás, a kerámia és üvegművészet, valamint az ötvösség és textilművészet. Míg a népi díszítőművészet motívum- és mintavilága alig változik és hagyományörző, a művészettörténeti korok iparművészete korszakonként, stílusonként változó motívumkinccsel rendelkezik.

AZ ORNAMENTIKA

Az ornamentika (díszítmény) a különböző díszítőelemek összefoglaló elnevezése. Elemeit, motívumait a geometrikus vagy a természeti formák világából (növény, állat, ember) meríti. De lehetnek absztrakt formájúak is. Rendeltetését tekintve a díszítést szolgálja, így nem változtatja meg a tárgy szerkezetét. Akkor igazán esztétikus és jól sikerült, ha kiemeli és hangsúlyozza a formát.

1. Geometrikus motívumok

Az ornamentika származhat olyan geometrikus formákból, mint:

- a legegyszerűbbek: pont, vonal
- az egyenes vonal vagy sáv formái: szögletes hullámvonal, ékekből álló hullámvonal, szalagfonat, meander
- a görbe vonal formái: hullámvonal, spirális
- a vonal keresztezése: kereszt és svasztika
- mértani alakzatok: kör, négyzet, rombusz, hatszög, nyolcszög és ezek kombinációi

2. Természeti motívumok

A természeti motívumok alatt a természet világából vett elemeket értjük. Ezek lehetnek:

1. a flóra, a növényvilág elemei (levél, lótosz, liliom, rózsza, jácint, krizantém stb.)
2. a fauna, az állatvilág elemei (oroszlán, bika, elefánt, hal, delfin, sólyom, sas, kagyló stb.)
3. fantasztikus és keveréklények (griff, sárkány, szörnyek stb.)
4. az ember (egész alak, fej)
5. a táj (a legritkább)
6. az égitestek (Nap, Hold, csillagok), az elemek (lángok, hullámok)
7. ember alkotta környezet elemei (tárgyak: pl. ház, hajó, szélmalom, híd, legyező stb.)

3. Összetett motívumok

Ebbe a csoportba olyan motívumok sorolhatók, amelyek kettős aspektussal – egy valóságos és egy dekoratív jellegűvel rendelkeznek. Ezek a következők:

Az írás

Az írás jelentéshordozó, de egyben díszítés is. Elterjedt és népszerű dekorációs módszer a keleti kultúrákban (pl. egyiptomi, iszlám és a távol-keleti művészetekben).

A jelképes motívumok

Ez a motívumcsoport konkrét jelentéstartalommal rendelkezik. Kiemelve néhány példát: az S vonallal kettéosztott kör, a jin–jang jel Kínában az ellentétes férfi–női princípiumot képviseli, a rózsza a középkorban Angliában, a liliom Franciaországban volt királyi jelvény. Ősi keresztény jelkép a kereszt, a hal, a bárány, a páva.

A heraldikai motívumok

A heraldika (címertan) a különböző jelképekkel ékesített címerpajzsot használja egy kisebb (család, testület) vagy nagyobb közösség (nemzet, ország) megkülönböztető jeleként. A pajzsok díszítésére – a címerkészítés szigorú és mértéktartó szabályai szerint – jellegzetesen stilizált geometrikus vagy természeti elemeket alkalmaznak. A legszebbek az élő heraldika korában (XIII–XV. sz.) készült egyszerű címerek.

A DÍSZÍTÉS MÓDSZEREI

A díszítés legfontosabb módszerei az ismétlés, a váltakozás, a megfordítás, és a szimmetria.

1. Ismétlés

A kiválasztott motívum a kompozíció teljes felületén ismétlődik, helyzete és színe azonos, nem változik. Ez a módszer rendezettséget, nyugodt hatást kelt, gyakran szalagdíszben, szegélyben, de teljes felületen is megjelenik.

2. Váltakozás

Itt a díszítőmotívum helyzete és színe változik az ismétlés során. Olyan variáció is lehetséges, ahol több különféle motívum ritmikusan váltakozik.

3. Megfordítás

Ugyanazon motívum két ellentétes irányba fordítását jelenti.

4. Szimmetria

Egy látható vagy képzeletbeli tengely mindkét oldalán azonos motívum elhelyezését jelenti. Alkalmazása általában befejezettséget, tökéletességet sugall. *Abszolút szimmetriáról* beszélünk, ha a tengely láthatatlan, *részlegesről*, ha a szimmetria csak a motívum valamely részére vonatkozik. A *relatív szimmetria* pedig a tömegek egyensúlyával érhető el.

FELÜLETKÉPZÉS, KOMPONÁLÁS

Egy tárgy mérete, formája, felülete meghatározza a dekorálás szabályait. Az ornamentika, a díszítőmotívum elosztása, elhelyezése többféle lehet:

1. Szegély

Egy nagyobb felület (pl. szőnyeg, terítő, mellény stb.) központi motívumának kiemelésére, keretezésére, körülhatárolására szolgál. Egyetlen hosszanti iránya van, benne a díszítőelemek sorban ismétlődnek vagy váltakoznak (**sorminta**). A **fríz** is egyfajta szegély, az épületrész díszítésére, tagolására szolgáló vízszintesen körbefutó domborműves díszítoszalag.

2. Sajátos, egyedi motívum

Az egyedi motívumot jellemzően egyetlen jól körülhatárolt tárgy, felület (pl. címer, tányér, dobozfedél, tarsolylemez stb.) díszítésénél alkalmazzák. A díszítmény önálló kompozíció – szimmetrikus, zárt, esetenként koncentrikus vagy sugaras elrendezésű (pl. napmotívumok, katedrálisok rózsablakai) is lehet.

3. Díszített felület: a terülminta

Ez egy olyan díszítőművészeti kompozíció, amely nyitott, nincsenek keretei, és az ismétlődő motívum az egész felületet betakarja, ez a **terülminta**. A takarás **szórással** is történhet, ebben az esetben szabadabb, kötetlenebb módon alkothatunk. A díszítőminta ritmikus, egyenletes elrendezését segíti a **vonalrács**, amely általában láthatatlan (pl. az európai művészetben), de be is épülhet a kompozícióba (pl. az iszlám művészetben).

A vonalrács számtalan formája létezik, lehet vízszintes, függőleges, átlós, cikcakkos, hullámzó, összetett stb. Díszített felületet készíthetünk **négyzetháló** segítségével is, amelynek sok variációja van, attól függően, hogy geometrikus motívumokkal, mértani formákkal vagy természeti formákkal dolgozunk. Az iszlám díszítőművészet tökélyre fejlesztette a geometrikus motívumokkal (négyzet, csillag, háromszög, ötszög) létrehozott rácsrendszereket.

A SZÍN

Szerepe igen jelentős lehet, sőt akár elsőrendű egyes díszítőművészeti műfajoknál, mint a falfestészet (pl. ókori Egyiptom) a mozaik (pl. bizánci templomok), az üvegművészet (pl. gótikus katedrálisok színes ablakai), a kerámia (pl. görög vázafestészet, népi fazekasság), a bútor (pl. székely festett bútorok) és a textilművészet (pl. középkori falikárpitok, keleti szőnyegek) területein.

A színek harmóniája a színkontrasztok alkalmazásával érhető el. A díszítőművészetek egyaránt használják a hideg–meleg és világos–sötét színek erőteles kontrasztját, valamint az egymáshoz közel álló tónusokat is. A színek kifejezőereje annál hatásosabb, minél kevesebb színt sorakoztatnak fel egy kompozíción belül. (pl. a görög fekete és vörös alakos vázák)

A KIFEJEZŐERŐ

Az ornamentika kifejezőereje az arányos, mértékletes és formatisztelő alkalmazásában rejlik, amely nem nyomja el a díszítendő felületet, hanem érvényre juttatja azt.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. Keressen különböző kultúrák, népek vagy művészettörténeti korszakok díszítőművészetében geometrikus motívumokat! Figyelje meg ezek jellegzetességeit, és tanulmányozza felületképzési, komponálási módszereiket.

2. Tanulmányozza az alábbi könyvek közül a rendelkezésére állót:

- Geometric patterns (CD melléklettel)
- Katona Júlia: Kreatív díszítőművészeti mintakönyv

- Karin Jerstorp–Eva Köhlmark: Textiles Entwerfen und Gestalten vagy angol nyelven Karin Jerstorp–Eva Köhlmark: The fabric design book

3. Geometrikus motívumokkal készítsen variáció–sorozatokat egyedi– és szegély mintákkal, valamint egész felületet betöltő terülmintákkal. A felületképzésnél, komponálásnál alkalmazza a díszítés módszereit (ismétlés, a váltakozás, a megfordítás, és a szimmetria)! A sorozatokat tanárával együtt nézzék át, és vele konzultálva válogassa ki a legjobb terveket.

MUNKANYELV

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Az alapvető geometrikus síkidomok felhasználásával (négyzet, kör, rombusz, téglalap, háromszög) tervezzen díszítőmotívumot.

2. feladat

A megtervezett geometrikus motívummal A4-es rajzlapon készítsen egyedi, sajátos mintákat a díszítés módszereinek alkalmazásával. Fekete filctollal a megrajzolt formákat vonja össze, emelje ki, figyelve a fehér rajzlap és a feketére színezett foltok játékára, ritmusára, arányára.

3. feladat

A megtervezett, kiválasztott motívummal készítsen A4-es rajzlapon egész felületet (egy lapon 2 db 10x10-es négyzetben) betöltő terülminta sorozatokat, variációkat a díszítés módszereinek alkalmazásával. A fekete filc mellett alkalmazzon még egy választott színt.

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

2. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

3. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Tervezzen természetből vett motívumokkal egy lakástextil kollekciót (párna, függöny, terítő, szőnyeg). Az anyagminta kialakításánál, és ennek a textíliák felületén történő változatos megjelenítésénél alkalmazza kompozíciós, felületképzési és mintatervezési ismereteit.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

TERMÉSZETI MOTÍVUMOK

A természeti motívumok alatt a természet világából vett elemeket értjük. Ezek lehetnek:

- a flóra, a növényvilág elemei (levél, lóbusz, liliom, rózsza, jácint, krizantém stb.)
- a fauna, az állatvilág elemei (oroszlán, bika, elefánt, hal, delfin, sólyom, sas, kagyló stb.)
- fantasztikus és keveréklények (griff, sárkány, szörnyek stb.)
- az ember (egész alak, fej)
- a táj (a legritkább)

- az égitestek (Nap, Hold, csillagok), az elemek (lángok, hullámok)
- ember alkotta környezet elemei (tárgyak: pl. ház, hajó, szélmalom, híd, legyező stb.)

STILIZÁLÁS: A DÍSZÍTŐMOTÍVUM SZÜLETÉSE

A stilizálás a természeti formák **díszítőmotívumokká** való átalakításának folyamatát, azaz a kiválasztott elem egyszerűsítését, lényeges jellemzőinek kiemelését, és kevésbé fontos jegyeinek elhagyását jelenti. Az egyszerűsítés "célja, hogy a motívumot érthetőbbé tegye, egyszersmind pedig könnyebben ábrázolhatóvá a művész számára. (...) kiemeli legfőbb jellegzetességét, hogy ezáltal a lehető legkifejezőbbé tegye."

A **stilizálás folyamata** egy természeti forma kiválasztásával kezdődik. Ezt követi a tanulmányozás, vagyis a formáról készült tanulmányrajzok sorozata, amely során felfedezzük, megismerjük és elemezzük a formát és jellegzetességeit. Majd következik a forma egyszerűsítése, a jellemző, sajátos vonások hangsúlyozása, a lényeges kiemelése, vagyis a stilizálás.

A stilizálás mértéke és jellege különböző kultúrákban és korokban eltérő képet mutat, kezdve az egészen sematikus és egyszerűsítő stilizálástól a természetutánczó naturalizmusig.

Attól függően, hogy milyen felületet dekorálnak vele, a díszítőmotívum lehet *egyedi* vagy *ismétlődő*. (lásd a Felületképzés, komponálás résznél)

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. Olvassa el és tanulmányozza Szilvitzy Margit: A látás élménye c. könyvének "A természeti formák tanulmányozása" és "A textiltervezés mint síkművészet" fejezeteit!
2. A mintatervezés módszereinek, a felületképzés és komponálás megértéséhez tanulmányozza az alábbi szakkönyvek közül a rendelkezésére állót:
 - Katona Júlia: Kreatív díszítőművészeti mintakönyv
 - Karin Jerstorp-Eva Köhlmark: Textiles Entwerfen und Gestalten ("Stilisieren" fejezet) vagy angol nyelven Karin Jerstorp-Eva Köhlmark: The fabric design book
 - Japanese Patterns mintakönyv (CD melléklettel)
3. Készítsen tanulmányrajzokat egész természeti formákról, majd ezeket vágja el keresztbe és/vagy hosszába. Az így nyert formákat rajzolja le, és alakítson ki belőlük újabb díszítőmotívumokat!

4. Tanára segítségével vitassa meg és válassza ki a stilizálás során a legjobban sikerült, legkifejezőbb díszítőmotívumokat, majd ezekkel kezdjen el a díszítés módszereivel felületképzési variáció-sorozatokat készíteni különböző grafikai eljárásokkal és technikákkal!

MUNKANYAG

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Egy tetszés szerint kiválasztott természeti forma (kagyló, növényi termés, levél, fakéreg, gyümölcs, virág, stb.) beható tanulmányozása és elemzése után készítsen tanulmányrajzokat.

2. feladat

Stilizálja, egyszerűsítse, alakítsa díszítőmotívummá a tanulmányozott természeti formát!

3. feladat

A stilizálás nyomán született díszítőmotívumokkal készítsen A4-es rajzlapokon mintaterv kollekciót. Először fehér-feketével, majd színekkel, vonalakkal és foltokkal alakítsa ki dekoratív kompozícióit, alkalmazva a mintatervezés módszereit.

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

2. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

3. feladat

Sokféle megoldás létezik, az alábbiakban bemutatott munka egyike a lehetséges megoldásoknak.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Henry de Morant: Az iparművészet története a kezdetektől napjainkig. Corvina, Bp, 1976

Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár. Helikon, 1997

Művészettörténeti ABC. Terra kiadás, Budapest, 1961

Nicolae Filoteanu, Doina Marian: Képzőművészeti nevelés. All Educational, Bucuresti, 1998

Karin Jerstorp, Eva Köhlmark: Textiles Entwerfen und Gestalten. Verlag Paul Haupt Bern; Stuttgart; Wien, 1995

Chris Down: Vorlagen für keltische Muster, Weltbild, 2002

Halzer Györgyi: Díszítőművészeti mintakönyv 1. (Válogatás a letűnt civilizációk és az ősi Európa díszítő motívumaiból). Komáromy Publishing Kft, Budapest, 2006

Ornamental Design. The Pepin Press, Amsterdam, 2001

Owen Jones: Grammatik der Ornamente. Parkland, Köln, 1997

AJÁNLOTT IRODALOM

Szilvitzky Margit: A látás élménye. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995

Karin Jerstorp, Eva Köhlmark: Textiles Entwerfen und Gestalten. Verlag Paul Haupt Bern; Stuttgart; Wien, 1995 (német kiadás)

Karin Jerstorp–Eva Köhlmark: The fabric design book, Lark books kiadó 1988 (angol kiadás)

Katona Júlia: Kreatív díszítőművészeti mintakönyv. Typotex, Budapest, 2005

Geometric Patterns, Pepin Press

Japanese Patterns, Pepin Press

Floral Patterns, Pepin Press

A(z) 0991-06 modul 049-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 07 0000 00 00	Divat- és stílustervező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató